

bruik in onderwijs en voor jeugdeducatie.

Het IVN-Limburg hoopt, dat door de geplande activiteiten de achtergronden en gevolgen van de luchtvervuiling in onze provincie meer bekendheid zullen krijgen bij de Limburgse bevolking en er meer begrip zal ontstaan voor maatregelen die dwingend noodzakelijk zullen zijn om onze bomen en bossen, onze monumenten en bouwwerken, onze grond en meren en, last but not least, ook ons mensen zelf gezond te houden.

Het IVN-Limburg roept de andere "groene" organisaties in de provincie op haar voorbeeld te volgen en eveneens in 1985 extra aandacht te schenken aan de "zure regenproblematiek".

IVN-Limburg  
secr. Prinsbisdomstraat 39,  
6121 JE Born.  
Tel. 04498-52775

## Rivierenland

Van 6 maart tot 15 juni 1985 is in het Natuurmuseum Nijmegen de tentoonstelling "Rivierenland" te bezichtigen.

De laatste tientallen jaren is het rivierengebied onderhevig aan vrij ingrijpende veranderingen. De ontgrondingen in de uiterwaarden vinden in een

enorm tempo en op een grootschalig niveau plaats, zodat de uiterwaarden geen kans krijgen zich te herstellen. Er ontstaan grote plassen die vaak te diep zijn voor enig leven. Andere bedreigingen zijn het dumpen van havenslib in deze gaten, kanalisatie van de rivieren, dijkverzwaring waarbij soms eenwouden huizen en de zo karakteristieke knotwilgen moeten wijken.

De tentoonstelling geeft een beeld van het ontstaan van het rivierenland, de rijke flora en fauna en de problematiek van rondom Nijmegen. Dit alles wordt weergegeven door middel van foto's, kaarten, veel materialen, een diaserie en er is een brochure met achtergrond-informatie verkrijgbaar.

Het Natuurmuseum is geopend op maandag t/m vrijdag van 11.30 tot 17.00 uur en op zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

## Landschapspark "De Herk"

Onlangs voltooid de B.T.K.-ploeg van het platform landschapszorg Limburg het studie rapport "Landschapspark De Herk". Het rapport is een streekstudie, die vooral de relatie landbouw-landschapszorg in de streek Hasselt - Tongeren - Sint-Truiden benadert.

Als specifiek werkterrein werden drie type-gebieden uitgewerkt. De dorpen Kerniel, Kozen en Horpmaal dienden als voorbeeld. Voor ieder type-gebied wordt de probleemstelling uitgediept, concrete doelstellingen geformuleerd en alternatieve oplossingen naar voor geschoven.

In opdracht van het Platform Landschapszorg Limburg, zal een B.K.T.-team trachten in dit gebied een werking op gang te brengen, om uiteindelijk te komen tot de konkrete uitvoering van de landschapszorg, waar vooral landbouw, milieugroeperingen en beleidsinstanties de bepalende factoren zijn.

Indien U interesse hebt om mee te werken aan de verdere uitbouw van dit project, dan is het rapport ook aangewezen als bruikbaar informatiemateriaal.

Geïnteresseerde kunnen steeds terecht op het LISEC, Bokrijk, 3600 Genk, tel. 011/36.27.91 of op het secretariaat van het Landschapspark "De Herk", Vorststraat 2, 3500 Sint-Lambrechts-Herk, tel. 011/31.20.04.

Het studierapport telt 670 blz. en kan bekomen worden op bovenvermelde adressen of door storting van 650,— B. fr. op rekening nr. 450-0070921-70 met vermelding "Landschapspark De Herk".

A. Huygh,  
Lisec, Bokrijk

## Boekbesprekingen

### Kwaliteit van de waterlopen in Limburg.

**B. Neven**, 1983. Studiecentrum voor ecologie en bosbouw, Bokrijk. 66 blz., tabn., 1 kleuren kaart. Prijs: BF 350,-. Te bestellen door storting op PCR 000-0098829-83 van Lisec, Bokrijk onder vermelding van "Waterkwaliteit Limburg 1983".

Aansluitend op de studie: "De kwaliteit van de oppervlaktewateren in Limburg" (BECKERS en STEEGMANS, 1979), is thans een meer up-to-date werk gepubliceerd met nadruk op het hydrobiologisch kwaliteitsonderzoek. Het eerste boek uitgegeven in 1979 omvat de beschrijving van de gebruikte methode: de fysiko-chemische kwaliteitsbepaling evenals de kwaliteit van de waterlopen met hun verschillende pollutiebronnen. Naast de fysiko-chemische kwaliteitsbepaling zijn in de jaren '60 verscheidene biologische methoden ontwikkeld ter bepaling van de waterkwaliteit. Het

voordeel van de hydrobiologische methode, die gebaseerd is op waterorganismen, is dat zij de algemene toestand van het water weergeeft over een langere periode. De fysiko-chemische analysegegevens zijn resultaten van momentopnamen, zodat er gevaar bestaat dat een puntlozing niet opgemerkt wordt. De afwezigheid van bepaalde organismen kan wijzen op een dergelijke toevallige lozing. De aanwezigheid van toxische stoffen, die niet opgemerkt worden in een courant chemisch onderzoek, kan ontdekt worden door de vaststelling dat de waterfauna geheel of deels ontbreekt. Anderzijds kan het chemisch onderzoek deze schadelijke stoffen identificeren. Zij kan de aard van verontreiniging bepalen en eveneens kwantificeren. Uit deze gegevens blijkt duidelijk dat beide methoden complementair zijn en ieder hun voor- en nadelen hebben.

Op nationaal vlak werd in samenwerking met meerdere onderzoekers de Belgische hydrobiologische methode ontwikkeld die steunt op de Trent Biotic Index (1964) en de biotische index

volgens TUFFERY-VERNEAUX (1968). Deze Belgische methode werd eveneens door het LISEC uitgetest en toegepast sinds 1978. De resultaten van de hydrobiologisch onderzoek zijn opgenomen in deze uitgave van 1983.

Het nieuwe boek vangt aan met een beschrijving van de methode en geeft verder de kwaliteitsbeoordeling van elke waterloop weer.

Men vindt hierin de hydrobiologische waterkwaliteit van de waterlopen in Limburg, bemonsterd in de periode 1979-1982, evenals de gegevens van het fysiko-chemisch onderzoek uitgevoerd na 1979. Tot deze laatste gegevens behoren:

- de kwaliteit van de waterlopen in Noordoost-Limburg 1980;
- de kwaliteit van de Grote beek en de Kleine beek te Tassenderlo en omgeving 1981-1982.

De begeleidende kleurenkaart (50 x 45 cm) illustreert de kwaliteit van de waterlopen in Limburg. Hierbij werden zes kleuren gebruikt om de gevonden kwaliteit, gaande van zuiver water naar zeer sterk verontreinigd, te visualiseren.



In de provincie Limburg zijn de waterlopen met een matige tot slechte waterkwaliteit het meest verspreid.

R. Berten

### Verband tussen broedvogelgemeenschappen en begroeiing in een landschap bij Amerongen.

**P.F.M. Opdam, J.T.R. Kalkhoven en J. Philippona.** Pudoc, Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie, Wageningen 1984. 117 blz., afbn., tkn, ktn. Prijs f 29,—.

Van de reeks Landschapsstudies ontvingen wij onlangs publicatie no. 5 van de resultaten over de studie van het Landschap rond Amerongen en het verband tussen broedvogelgemeenschappen en begroeiing van deze omgeving.

In deze bijdrage worden achtereenvolgens diepgaand behandeld:

1. Begrazing en landschapsstructuur
2. Broedvogelgemeenschappen
3. Broedvogelgemeenschappen in het landschap: de relatie met landschapskenmerken.
4. Landschapsecologische synthese.
5. Evaluatie.

In dit boekje wordt ruime aandacht besteed aan de methodologie, die in verschillende opzichten nieuw is.

Als steun voor de lezer is bovendien in een afzonderlijke map een zestal kaarten in kleur van het onderzochte gebied toegevoegd. Aan het slot treffen we een summary aan en is een uitgebreide literatuurlijst opgenomen.

Conclusie: een gedegen wetenschappelijke verhandeling, specialistisch en daarom passend in bovengenoemde reeks.

H. Th.

### Mollusken uit het mioceen van Winterswijk-Miste

**A.W. Janssen.** Bibliotheek K.N.N.V. nr. 36, 1984. 425 + 165 blz., afbn., lit. opgn. Prijs: f 48,—, voor leden van de K.N.N.V.: f 36,—. Te bestellen door het overmaken van het bedrag op girorek. 130.28 t.n.v. Bureau K.N.N.V., B. Hoogenboomlaan 24, Hoogwoud.

In 1968 werd bij de buurtschap Miste bij Winterswijk een bijzonder rijke vindplaats van midden-miocene mollusken aangetroffen. In het bijzonder omvangrijke boek 'Mollusken uit het mioceen van Winterswijk-Miste' zijn de ca. 500 soorten die tot op heden aangetroffen werden beschreven. In een apart fotoboek zijn ze afgebeeld. Behalve aan de aangetroffen soorten wordt ook aandacht besteed aan de stratigrafische positie van de ontsluiting en aan het verzamelen, prepareren en bewaren van dit soort fossielen. De lezer komt overigens onder de indruk van de enorme hoeveelheid werk die aan de totstandkoming van dit boek vooraf moet zijn gegaan.

Het boek is een 'must' voor verzamelaars van tertiaire fossielen. Ook biedt het al diegenen die in de afgelopen jaren een (al dan niet gekocht) zakje miocene fossielen uit deze ontsluiting in handen kregen een mogelijkheid de soorten op naam te brengen.

A.J. Lever

### Studiedag "De Otter" van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming op 12 november 1983 te Amersfoort.

Lutra, 1984, 27 (1) : 1-145.

De betreffende aflevering van Lutra is in zijn geheel aan de Otter gewijd. In elf artikelen, deels in de engelse en deels in de duitse taal, geschreven door een internationaal gezelschap van specialisten op dit gebied komen de biologie, de vroegere en huidige verspreiding, beschermende maatregelen en het fotograferen van deze thans sterk bedreigde diersoort aan de orde.

Van harte aanbevolen voor wie zich snel op dit terrein wil oriënteren.

Voor belangstellenden is dit nummer van Lutra te bestellen door overmaking van f 17,50 op postrekening 203737 t.n.v. Penningmeester V.V.Z. te Almelo, onder vermelding van "Otternummer".

### Thieme's vogeltrekatlas

**B.J. Speek en G. Speek.** Zutphen, Thieme, 1984. 305 blz., afbn., reg. Prijs: f 42,50.

Trekvogels in de herfst vormen een beeld, dat velen aanspreekt, van een vaag verlangen om mee te gaan naar het zuiden tot het precies willen weten waar het reisdoel ligt. Om te kunnen nagaan waarheen en waarvandaan deze vogels vliegen worden zijn van pootringen voorzien. Wanneer geringde vogels gevonden en gemeld worden, kan men de gegevens in kaart brengen en zo een overzicht van de trekbewegingen krijgen. Er worden in ons land vogels geringd, die in het buitenland teruggevonden worden, maar het omgekeerde kan natuurlijk ook: dat buitenlandse ringen in Nederland gevonden worden. Dat resulteert in twee soorten verspreidingskaarten, die beide in deze atlas te vinden zijn. De gegevens voor deze kaarten zijn ontleend aan ringonderzoek uit de periode van 1911 tot 1982, waarbij 140.000 ringen verwerkt zijn. Naast iedere kaart staat een kleine afbeelding van de betreffende vogel, nadere gegevens van de geringde vogels en de conclusies die men uit deze atlas kan trekken. Al bladerend krijgt men zo een uitstekend overzicht van wat er op dit gebied bekend is.

F.N.D.

### Kijken met je handen

**Midas Dekkers en Angela de Vrede.** Amsterdam, Meulenhoff, 1984. 96 blz., afbn., lit.opg., reg. Prijs: f 24,50.

"Kijken doe je niet met je handen" is talloze kinderen regelmatig voorgehouden, als zij voorwerpen aan onderzoek wilden onderwerpen, waar zij volgens hun ouders beter af konden blijven. Kinderen, die de natuur willen onderzoeken komen echter al gauw ogen en handen te kort. Met "de natuur" bedoelt Dekkers de natuur dicht bij huis: pissebedden uit de tuin, kip van de poelier, rode kool van de groenteboer, de kat van de buuren. Voor wie goed kijkt en zijn waarnemingen noteert kan een wereld opengaan. Soms zijn daar hulpmiddelen voor nodig, zoals een loep-bril of een boomhut. De fabricage van zulke dingen wordt uitgelegd en de jonge natuuronderzoeker kan

aan de slag. Het heeft geen zin alle onderwerpen hier op te sommen. Ouders van kinderen, die al in dit soort zaken geïnteresseerd zijn, zullen hun kroost een groot plezier doen met dit boek. Andere kinderen worden misschien nieuwsgierig door de fraaie tekeningen van Angela de Vrede en raken zo geboeid. De tekst leest als een spannend boek. Overigens zullen veel ouders er ook wel wat van op kunnen stekken. Warm aanbevolen dus.

F.N.D.

### De landslakken van Nederland

**E. Gittenberger, W. Backhuys en Th. E.J. Ripken.** Bibliotheek K.N.N.V. nr. 37, 1984. 184 blz., afbn., reg. Prijs: f 32,— (leden K.N.N.V.: f 24,—). Te bestellen door het bedrag over te maken op girorek. 130.28 t.n.v. Bureau K.N.N.V., B. Hoogenboomlaan 24, Hoogwoud.

Tijdens de viering van het 50-jarig bestaan van de Nederlandse Malacologische Vereniging die plaatsvond in Teylers Museum en het gebouw van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen in Haarlem mocht ik getuige zijn van het aanbieden van de tweede herziene druk van het boek 'De Landslakken van Nederland' aan de jubilerende vereniging. Gezien de aard van zowel het boek als van de vereniging was een passender omgeving om het boek ten doop te houden nauwelijks denkbaar.

Diegenen die de eerste druk van dit boek kennen zullen weten dat het hier in de eerste plaats gaat om een determineerwerk en een boek waarin een samenvattend overzicht gegeven wordt van de in Nederland voorkomende landslakken. Van elke slakkesoort is een beschrijving opgenomen waarin naast de (meestal) uiterlijke kenmerken aandacht besteed wordt aan het habitat en de verspreiding van de soort.

Bij de eerste druk van het boek was het nodig om bij het gebruik drie bladwijzers bij de hand te hebben aangezien beschrijving, afbeelding en verspreidingskaart van de soorten in verschillende delen van het boek waren ondergebracht (de index verwees en verwijst ook nu alleen naar de beschrijving). Dit aantal bladwijzers kon nu teruggebracht worden tot twee omdat de figuren nu tussen de tekst aangebracht werden. Het verdient aanbeveling om bij een eventuele derde druk van het boek in het register ook verwijzingen naar de verspreidingskaartjes op te nemen, zodat deze niet meer via de beschrijvingen opgezocht behoeven te worden.

De verspreidingskaartjes zijn nu samengesteld volgens het door EIS-Nederland gepropageerde systeem (10 kilometerhokken). Hiermee wordt aangesloten (en dat lijkt verstandig) op een internationaal systeem. In de eerste druk werden de vindplaatsen met kleine stipjes aangegeven. Hierdoor was het toen bijvoorbeeld mogelijk te zien of een soort op of bij de Sint Pietersberg (Maastricht) voorkwam, bij het nu gehanteerde systeem is een dergelijke detaillering niet meer mogelijk.

Het boek is onmisbaar voor diegenen die zich met de Nederlandse landslakken (willen gaan) bezig houden. Het is prettig dat het nu, in deze herziene versie, weer voorhanden is.

A.J. Lever